

מסוביבור למשטרת ישראל:

סיפורם של פקד יהודה לרנר
וסמ"ש יעקב ביסקוביץ

רב־פקד ד"ר יוסי המי

מדור מורשת והיסטוריה | אגף ההדרכה

משטרת ישראל

כתיבה ועריכה: רב פקד ד"ר יוסי המי
עורכת לשונית: הגב' דניאלה רפאלי
עיצוב ועימוד: נעמה רובין, סטודיו יישוב הדעת

ניסן תשפ"ג; אפריל 2023

דבר ראש אה"ד

אחים יהודים! ימי אימים באים עלינו. לא רק גטו וטלאי צהוב. שנאה ומשטמה, עלבון והשפלה – המוות לפנינו [...] יהודים! מובילים אותנו לטרבלינקה! ירעילו אותנו בגז ולאחר מכן ישרפנו במשרפות. בל נלך כצאן לטבח! אם חלשים אנו מכדי להגן על חיינו – חזקים אנו דיינו להגן על כבודנו היהודי ועל כבוד האדם שבנו ולהראות לעולם כי עוד רוח בנו!

מתוך כרוז שחיבר מרדכי טננבוים-תמרוך, מפקד לוחמי גטו ביאליסטוק, 13 לינואר 1943.

בכל שנות שלטונם, עשו הנאצים כל מאמץ כדי להרוס את רקמת החיים היהודיים באירופה. הם התחילו בשלילת מקורות הקיום החומרי של היהודים, והמשיכו בניתוקם מהפעילות התרבותית. הם פגעו בזכותם ללמוד וללמד, בזכותם להקים משפחה או לשמור על שלמותה. הם הגבילו את חופש התנועה ופגעו בערכים מקודשים. ולבסוף הם כלאו את היהודים בגטאות ורצחו אותם בדרכים שונות ומשונות.

אל מול מכונת ההשמדה הנאצית קמה בשואה התנגדות יהודית, שהייתה ברובה חסרת סיכוי. ההתנגדות היהודית לבשה פנים רבות: הברחת מזון, קיום לימודים במסתור, שמירת מצוות ותפילה בהיחבא, הצלה של יחידים וקבוצות – בעיקר ילדים, שהיו המטרה הראשונה של הנאצים, ועוד. פעולות אלה ועוד רבות אחרות התרחשו ברחבי אירופה הכבושה, מצרפת במערב ועד לשטחי ברית המועצות הכבושים במזרח, מדנמרק בצפון אירופה ועד לצפון אפריקה.

שנת 1943 היתה גם שנת ההתפכחות. השנה שבה הבינו היהודים, בעיקר הצעירים, מהי התוכנית של הגרמנים כלפי העם היהודי. זו היתה השנה הקטלנית ביותר לעם היהודי, אבל גם השנה שבה במקומות רבים ברחבי שטחי הכיבוש של גרמניה, יהודים הרימו ראש ונשק, ולחמו באומץ. זה התחיל בגטאות קטנים בקיץ של 42', עבר לקרקוב בחג המולד של דצמבר, והשיא היה במרד החמוש בוורשה. משם זה הגיע עד למרד בטרבלינקה בקיץ, ולבריחה מסוביבור באוקטובר 43'.

הלחימה היהודית נגד הנאצים מעידה יותר מכל על חשיבותם של רעיונות ואמונות, ועל הנכונות ללכת לאורם ולפעול ברוחם ללא רתיעה, ובוודאי ללא כל חשבון אישי של רווח והפסד. הלחימה בנשק נגד הנאצים לא הביאה לניצחונות בשדה הקרב, ליהודים המורדים המעטים לא היה באמת סיכוי לנצח את הגרמנים הרבים. ההתנגדות היהודית המזוינת היא ניצחון של רעיון, של אמונה – ניצחון הרוח.

על בסיס רוח זו אנו מחויבים לחנך את שוטרי משטרת ישראל בכדי להבטיח את קיומה של מדינת היהודים.

אבשלום פלדר, ניצב
ראש אגף ההדרכה

יום ה'2 באוגוסט 1943 היה יום לוחט. השמש זרחה וקרניה התגנבו אל תוך צריפנו דרך חלונות הכלא הקטנים והעלובים. לא עצמנו עין כל הלילה. השחר מצא אותנו על רגלינו. כל אחד חש בחשיבות הרגע. חשבו על החופש. הכול נמצא כבר. רק נקמה בתליינים - חופש. אני עצמי חלמתי כמה היה טוב להירדם אי שם בחורשה ולהינפש. כעת הוברר לנו מה קשה הוא התפקיד אשר עלינו לבצעו.

מסביבנו מגדלי צופים ועליהם משמרות מזוינים. על כל צעד ושעל גרמני או אוקראיני מזוין. אנו בשעה 12 בצהריים, כלואים בשטח הצריף. כל המחנה מוקף שוחות וגדרות רבות. למרות זה נגדשה כבר סאת העינויים ומחזות האימים. רצינו לגמור עם זה. **אני הצגתי לי למטרה לתאר את זאת. לשרטט את תוכנית מקום הרצח ולהראותו לעולם. זה הוסיף לי כוחות למאבק עם השטן. ולכשהטלתי על עצמי תפקיד כללי זה, הוקל עליי לשאת את הסבל. כעת חשתי שאצא לחופשי ושלם ממסכת זאת.** באוויר הורגשה הסערה המתקרבת. כולם במתיחות עצומה. הגרמנים והאוקראינים אינם מרגישים כלום. הם, משמידי המיליונים, בעלי הניסיון הרב - והיום יפחדו מפני קומץ אנשים דל? הם מוציאים פקודות ואנו מצייתים כרגיל. אבל אנחנו, חברי הוועד, שרויים באי שקט. חסרים לנו פרטים. אין אנו יודעים עוד את השעה. אני מתרוצץ כמטורף. אני עובד, עושה הכול אולם ליבי מלא פחד נורא, פן לא נשיג את הקשר ונמות מות נבלים.

כל רגע הזכיר אחר, שהמועד מתקרב. קשה לתאר את מה שהתרחש בקרבנו. בליבנו נפרדנו מעל מקום זה, אשר כה רבים וחפים מפשע הושמדו בו, ואנו החיים מתאווים עוד לברוח ממנו. **מחנות גדולים, תהלוכות מוות ניצבו לנגד עינינו וקראו לנקמה. אנו יודעים מה בלעה פה האדמה, אנו העדים היחידים לכך. דוממים נפרדנו מעל משרפות עמנו והבטחנו שמדמיו יקום הנוקם.** לפתע נשמעה הסיסמה: ירייה באוויר.

מתוך עדותו של יעקב וירניק במשפט אייכמן על המרד במחנה ההשמדה טרבלינקה. לימים זכה וירניק להגשים את המטרה שהציב לעצמו ובנה דגם של מחנה טרבלינקה, המוצב כיום בבית לוחמי הגטאות.

השנה נציין שמונים שנה לפרוץ שלוש המרידות הגדולות של היהודים כנגד הגרמנים בתקופת השואה: באפריל 1943 פרץ המרד הגדול בגטו ורשה, באוגוסט 1943 התחולל המרד במחנה המוות טרבלינקה ובסופה של שנה זו, באוקטובר – פרץ המרד במחנה ההשמדה סוביבור ובעקבותיו הבריחה מהמחנה.

המרידות היו חלק מפעולות התנגדות רבות שביצעו יהודים בתגובה לרדיפות, לדיכוי ולהשפלה שמהם סבלו מידי גרמניה הנאצית ושותפיה, והיה בהן ניסיון לשמור על גופם ועל נפשם כאחד. ההתנגדות היהודית לבשה פנים וצורות רבות: התנגדות רוחנית, תרבותית, מחתרתית-פוליטית, חינוכית או דתית. היא כללה תיעוד מחתרת של המאורעות; זיוף תעודות זהות ותעודות חסות; הסתרת

יהודים; הברחת אלפי יהודים אל מעבר לגבולות המדינה שבה חיו למקומות בטוחים יותר; בריחה ממחנות ומגטאות; מרידות חמושות והצטרפות למחתרות בארצות הכיבוש; מתן סיוע לבעלות הברית ועוד.

ב־19 באפריל 1943, ערב ליל הסדר תש"ג, פרץ המרד בגטו ורשה. היה זה המרד היהודי הגדול ביותר בתקופת השואה, והוא הפך לסמלה המובהק של ההתנגדות היהודית בשואה. התקוממות הלוחמים היהודים בתוך גטו ורשה בפולין הכבושה הייתה ניסיון נואש למנוע מהנאצים לשלח את שארית אוכלוסיית הגטו למחנה ההשמדה טרבלינקה. המורדים נלחמו עד טיפת דמם האחרונה, ורבות מתושבי הגטו סירבו להתייצב בכיכר השילוחים כפקודת הגרמנים, הסתתרו ברחבי הגטו, ובכך ביטאו גם הם את התנגדותם.

על אף האמצעים הדלים שעמדו לרשותם, הצליחו המורדים לגרום אבדות לכוחות שהופעלו לדיכוי המרד, לפחות בימים הראשונים, וחסול גטו ורשה העסיק כוחות נאציים גדולים במשך כמעט ארבעה שבועות. המרד היה חסר סיכוי מלכתחילה, והסתיים בהחרבתו של הגטו ובגירוש התושבים שנותרו בחיים למחנות ההשמדה. מרבית הלוחמים נהרגו במהלך המרד, ורק קומץ מהם הצליחו להיחלץ מהגטו בדרכים שונות ולהמשיך ללחום במחתרת נגד הנאצים.

המרד בגטו ורשה שימש מופת לריכוזים יהודיים בגטאות ובמחנות נוספים והיה לסמל של גבורה של מעטים מול רבים כנגד כל הסיכויים, אולם הוא לא היה המרד החשוב והעיקרי היחידי. חודשים אחדים לאחר דיכוי המרד וחסול גטו ורשה פרצו עוד שתי מרידות, דווקא בלב ליבה של מכונת השמדת היהודים –

במחנות טרבלינקה וסוביבור. הן אומנם היו מצומצמות בהיקפן עקב הנסיבות האובייקטיביות של בידוד, מחסור באמצעי לחימה ועוינות הסביבה, אך שתיהן היו חשובות וראויות לציון.

ב־2 באוגוסט 1943 השתלטו אסירים ממחנה ההשמדה הגדול ביותר דאז, טרבלינקה, על מחסן הנשק והציתו את מרבית המחנה. עשרות אסירים הצליחו להימלט ממחנה המוות האימתני, ובהמשך אף העידו על הזוועות שהתרחשו שבו. המרד הביא בסופו של דבר לסגירתו של טרבלינקה, ושם קץ לניסיונם של הנאצים לטשטש את הרצח ההמוני של קרוב ל־900,000 בני אדם.

ב־14 באוקטובר 1943, ערב חג הסוכות תש"ד, פרץ המרד במחנה המוות סוביבור. קבוצה של מאות יהודים מאסירי המחנה הצליחה לחסל מספר גדול של אנשי סגל המחנה ולהימלט ליערות הסמוכים. בין המורדים בסוביבור היו שני נערים בני 17 מפולין, שנותרו לבד בעולם: יהודה לרנר מוורשה ויעקב ביסקוביץ מהורביישוב שבפולין.

לאחר שלקחו חלק חשוב במרד והצליחו להימלט ממחנה המוות, התגייסו שני הנערים לשורות הפרטיזנים ומשם לצבא האדום. לאחר עלייתם לישראל בחרו לרנר וביסקוביץ להתגייס למשטרת ישראל, ושירתו בה במשך שנים רבות. מחקר זה מביא את סיפורם של שני המורדים הצעירים ממחנה סוביבור, שלמרות התלאות והזוועות שחוו בנערוּתם בחרו לאחר עלייתם ארצה להיות חלק מכוחות הביטחון, והפכו לשוטרים במשטרת ישראל.

מחנה ההשמדה סוביבור

מבצע ריינהארד:

המעבר להשמדה המונית במחנות ההשמדה

מחנה ההשמדה סוביבור היה חלק מרשת של שלושה מחנות שנבנו במסגרת מבצע ריינהארד. "ריינהארד" הוא שם צופן למבצע ההשמדה של היהודים בשטחי הגנרלגוברנמן שבפולין הכבושה במסגרת ה"פתרון הסופי". את השם נתנו אנשי האס־אס הממונים על המבצע חודשים אחדים אחרי הפעלתו, לזכרו של ריינהארד היידריך. היידריך, המתכנן העיקרי של ה"פתרון הסופי", נורה למוות בידי אנשי מחתרת צ'כים ב־27 במאי 1942. מטרת המבצע הייתה השמדתם של כ־2,284,000 יהודים, שלפי הנתונים שפורסמו בפרוטוקול של ועידת ונזה התגוררו אז בחמשת המחוזות של הגנרלגוברנמן.

ההכנות למבצע החלו בחודשים אוקטובר-נובמבר 1941. הימלר מינה לראש המבצע את אודילו גלובוצניק (Odilo Lotario Globocnik), מפקד האס־אס והמשטרה במחוז לובלין. על מטה המבצע שבלובלין הוטלו כמה משימות: תכנון כולל של הגירושים; הקמת מחנות

ההשמדה והפעלתם; תיאום הגירושים מהמחוזות השונים למחנות ההשמדה; ביצוע פעילות ההשמדה בתוך המחנות; החרמת החפצים ודברי הערך של הקורבנות והעברתם לרשויות המוסמכות של הרייך.

את הפקודות בכל הקשור לפעולות ההשמדה במחנות קיבל גלובוצניק בעל־פה, מטעמי סודיות. גירוש היהודים מהגטאות וליוויים עד למחנות ההשמדה היו בסמכותם של מפקדי האס־אס והמשטרה במחוזות השונים, ולא בתחום סמכותו הישירה של גלובוצניק ומטהו. לצורכי מבצע ריינהארד הועמד לפיקודו של גלובוצניק סגל גרמני שמנה כ־450 אנשי אס־אס. בגרעין המרכזי של היחידה היו 92 אנשים שכבר השתתפו קודם לכן במבצע אותנסיה (מבצע שנערך במהלך שלטונם של הנאצים בגרמניה, ונועד לחיסול כל "הלא כשירים" ולדאוג ל"טיהור הגזע הארי", ובמסגרתו חוסלו כ־90,000 גרמנים בעלי מוגבלויות גופניות ושכליות, חלקם בתאי גזים) והיו בעלי ניסיון בהמתה בגז, לפי השיטות שהונהגו ב"מוסדות האותנסיה". מתוכם הורכב הסגל הגרמני המצומצם, ובכללו מפקדי מחנות השמדה. בכל אחד מהמחנות הוצבו 20-30 גרמנים.

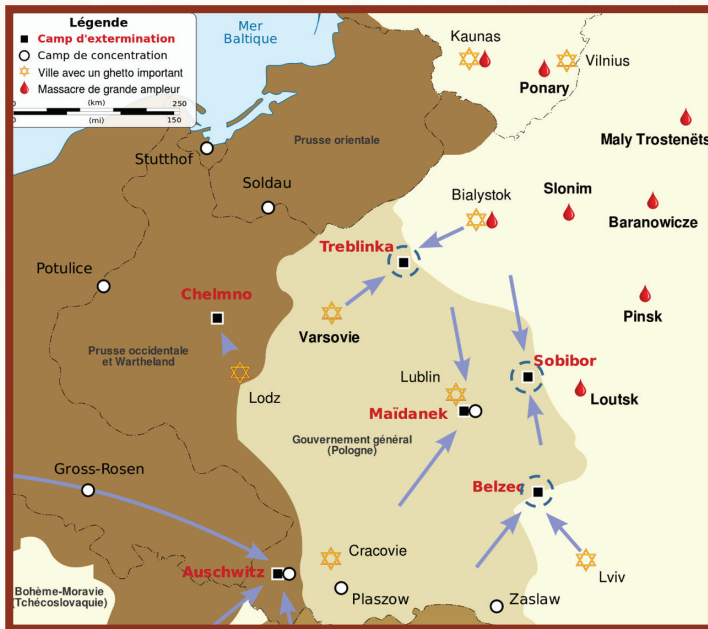
מטה מבצע ריינהארד גייס ככוח עזר יחידה מיוחדת של מתנדבים אוקראינים, שהיו ברובם המכריע חיילים בצבא הסובייטי שנשבו בידי הגרמנים, והתנדבו לשירות הגרמנים. הם רוכזו במחנה האימונים של האס־אס בטרונניקי שבאזור לובלין, צוידו בנשק, הולבשו מדים שחורים, אורגנו במחלקות ובפלוגות ועברו סדרת אימונים קצרה. מפקדי המחלקות והפלוגות היו גרמנים, חלקם "פולקסדויטשה" (אנשים ממוצא אתני גרמני שחיו מחוץ לגבולותיה של גרמניה). היחידות הללו נקראו בפי האוכלוסייה המקומית "אנשי טרווניקי" או "אסקריס". בכל אחד מהמחנות הוצבו 90-120 מאנשי היחידה

האוקראינית. "אנשי טרווניקי" הועסקו גם בגירוש היהודים מהגטאות
ובליווי המשלוחים למחנות.

במסגרת מבצע ריינהארד הוקמו שלושה מחנות השמדה דומים:
בלז'ץ, סוביבור וטרבלינקה, שנבנו לאורך הגבול המזרחי של
הגנרלגוברנמן, החלק המרכזי של פולין, ושימשו כמרכזים העיקריים
של המבצע. בקביעת מיקומם של מחנות ההשמדה הובאו בחשבון
גורמים אחדים: קרבה למסילת ברזל, כדי להקל על בעיות התובלה;
מיקום, מטעמי סודיות, באזור מבודד ורחוק ככל האפשר מריכוזי
אוכלוסייה; קרבה לגבול המזרחי של הגנרלגוברנמן, כנראה ככיסוי
והטעיה למבצע הגירושים, בטענה שהיהודים מגורשים לעבודה
"אי שם במזרח", לשטחי ברית המועצות הכבושים.

המבצע נמשך עשרים חודשים, מאמצע מרס 1942 עד תחילת
נובמבר 1943, ובמסגרתו הפכה השמדת היהודים לריכוזית, מתוכננת
ותעשייתית בהיקפה ובאופייה. במהלך המבצע נרצחו בעיקר יהודי
הגנרלגוברנמן, אך גם יהודים רבים שנשלחו ממדינות אירופה
שנשלטו בידי הנאצים כמו גרמניה, אוסטריה, הולנד, סלובקיה
וצ'כיה וגם כמה עשרות יהודים מצפון אפריקה שחיו בצרפת.
במהלך מבצע ריינהארד רצחו הנאצים כ-1,700,000 בני אדם,
רובם המוחלט יהודים.¹

1 " ארד. (תשע"ד). מבצע ריינהארד: בלז'ץ, סוביבור, טרבלינקה. ירושלים: יד ושם.

מחנות "מבצע ריינהארד"

בניית מחנה סוביבור החלה במרס 1942, ובהקמתו הועסקו תושבים מקומיים וקבוצה של שמונים אסירים יהודים שהובאו מגטאות שבאזור. באפריל 1942 מונה פרנץ שטנגל (Franz Paul Stangl), קצין אס-אס בדרגת אופטשטורמפיהרר, למפקד המחנה, ועבודות הקמת המחנה הושלמו בפיקודו. מחנה סוביבור נבנה על-פי הניסיון שהצטבר והלקחים שהופקו מהקמתו של מחנה ההשמדה בבלז'ץ ומהפעלתו. המחנה, ששטחו היה כ-400 X 600 מטר, חולק לשלושה אזורים: מנהלה, קבלה ואזור ההשמדה. פעולות ההשמדה במחנה החלו בסוף אפריל 1942 ונמשכו עד אוקטובר 1943. כמעט מדי יום

ביומו הגיעו למחנה משלוחים של אלפי יהודים, ורובם המכריע נשלחו תוך זמן קצר לתאי הגזים. בתחילה נקברו הנרצחים בבורות ענק, אולם לאחר ביקורו של הימלר במקום הוחלט להעלים את הראיות להשמדה. על כן לקראת חודש אפריל 1943 החל במקום "מבצע 1005", שנועד למחוק את הראיות להשמדה ההמונית שבוצעה במחנה. המבצע כלל הוצאת הגופות מבורות הקבורה ושרפתן במוקדי שרפה גדולים תחת כיפת השמיים; ריסוק עצמות הנרצחים במכונה מיוחדת, ולאחר מכן זריקתן עם אפר הנרצחים לבורות הקבורה הגדולים. מאוקטובר 1942 ואילך הועמסו גופותיהם של הנרצחים בתאי הגזים על קרוניות שנעו על מסילה, הועברו אל מוקדי השרפה ונשרפו שם. במחנה סוביבור נרצחו כ־250,000 יהודים.

עם סגל מחנה סוביבור נמנו כ־20-30 אנשי אס־אס גרמנים, שרובם המכריע, וביניהם גם מפקד המחנה שטנגל, שירתו לפני כן ב"מבצע אותנטיה". הם מילאו בעיקר תפקידי פיקוד ומנהלה. במחנה שירתו גם 90-120 אוקראינים, רובם שבויי מלחמה סובייטים, ואנשי טרווניקי

(מחנה אימון של הס"ס בפולין שנועד להכשרתם

של השומרים האוקראינים במחנות

ההשמדה), וביניהם גם "פולקסדויטשה"

מברית־המועצות. הם הועסקו בשמירה,

באבטחה ובמניעת בריחה והתנגדות

מצד היהודים שהובאו למקום. במחנה רוכזו

גם אסירים יהודים ככוח עזר לעבודות שונות.

14 באוקטובר 1943:

המרד והבריחה מהמחנה

ניסיונות בריחה מהמחנה היו לאורך כל תקופת קיומו, אולם רובם נכשלו והאסירים נתפסו ונרצחו מייד, או שהוחזרו אל המחנה ושם הוצאו להורג יחד עם אסירים נוספים.

בקיץ 1943 הלכו והתרבו ניסיונות הבריחה. בתחילת אותו קיץ הוטמנו מוקשים סביב גדרות המחנה כדי לסכל את ניסיונות הבריחה. האסירים לא אמרו נואש, וחפרו מנהרה אל מחוץ למחנה כדי לעבור את שדה המוקשים ולהגיע אל היער, אולם המנהרה התגלתה ועשרות רבות של אסירים הוצאו להורג בעריפת ראש.

בין היהודים שהגיעו באחד המשלוחים ממינסק בספטמבר 1943 הייתה קבוצת חיילים יהודים ששירתו בצבא האדום ונפלו בשבי, והועסקו במינסק בעבודות כפייה. חלקם לא נשלחו מייד לתאי הגזים כשאר היהודים, אלא הוצאו מהמשלוח והועסקו בעבודות כפייה בסוביבור. תוך זמן קצר נוצר קשר בינם לבין המחתרת שהתגבשה במחנה בפיקודו של לאון פלדהנדר, שהיה ראש היודנרט בגטו ז'ולקייבקה בפולין. ראש קבוצת החיילים היהודים, אלכסנדר פצ'רסקי (שהיה קצין בדרגת סגן בצבא האדום), היה למנהיג הצבאי של המרד.

עם הפסקת המשלוחים התכופים למחנה לקראת אביב 1943, וההבנה כי המחנה יחוסל בקרוב על יושביו, החלו אנשי המחתרת להתארגן לקראת המרד. ב־14 באוקטובר 1943 פרץ המרד והשתתפו בו כ־600 אסירים. במהלכו חוסלו 16 מאנשי סגל המחנה, גרמנים ואוקראינים.

מחנה ההשמדה סוביבור, קיץ 1943
מתוך: en.wikipedia.org/wiki/Sobibor_extermination_camp

לאחר סיום שלב החיסולים החלו האסירים בכריחה המונית אל מחוץ לגדרות המחנה. בניסיונותיהם הנואשים להתגבר על גדרות התיל ושדות המוקשים נלכדו המורדים במטר כדורים שירו לעברם השומרים, וכך מצאו את מותם עשרות מורדים שהיו בדרכם אל החופש. הגרמנים רצחו גם כ־150 אסירים נוספים שנשארו במחנה ולא ניסו לברוח. בסופו של דבר הצליחו כ־365 בני אדם להימלט ממחנה ההשמדה, אך רק 200 הגיעו ליער הסמוך. בתום מלחמת העולם השנייה נשארו בחיים 47 מאסירי מחנה ההשמדה סוביבור, בהם שמונה נשים.

מסוביבור למשטרת ישראל: סיפורו של פקד יהודה לרנר

יהודה לרנר נולד בשנת 1926 בוורשה, פולין, למשפחה מסורתית. ללרנר היו ארבעה אחים ואחיות. בנובמבר 1940 הוכנסה משפחתו לגטו שבעיר.

”הכול התהפך פתאום. החיים הפכו להיות קשים ובלתי נסבלים”.

ביום 22 ביולי 1942 נשלחה משפחתו של לרנר מה”אומשלגפלץ” (כיכר השילוחים) לטרבלינקה. לרנר בן ה-16 עבר את הסלקציה, ונשלח כעבור כמה ימים למחנה לעבודות כפייה בביילורוסיה. שאר בני משפחתו נרצחו זמן קצר לאחר שהגיעו למחנה טרבלינקה.

”במחנה עבדנו בעבודות בנייה. בכל יום השומרים הגרמנים השיכורים היו יורים למוות באסירים. בכל מחנה היה רעב נוראי ואנשים מתו גם מרעב”.

במשך כשישה חודשים ברח לרנר משמונה מחנות כפייה, אך בכל פעם נלכד מחדש.

”לאדם שרוצה לחיות אין דבר קשה. ניסיתי כל דבר, לא היה לי מה להפסיד.”

לבסוף הגיע לרנר למחנה עבודה בסמוך לגטו מינסק.

”מהמחנה האחרון הגעתי למינסק, שם הוכנסתי למחנה של חיילים מהצבא האדום. במחנה חליתי בטיפוס. לילה אחד בספטמבר '43 העירו אותנו לפתע ואת המחנה הקיפו גרמנים רבים. העלו אותנו לקרונות יחד עם יהודים מהגטו, ואני יחד עם שבויי המלחמה היינו בקרונות אחרים.”

מהגטו למחנה ההשמדה בסוביבור

לאחר שהות של כמה שבועות במחנה העבודה בגטו מינסק, הועלה לרנר עם אלפי יהודים נוספים לרכבת למחנה ההשמדה מיידאנק, אולם במיידאנק לא היה מקום לקלוט את הטרספורט, והרכבת המשיכה למחנה ההשמדה סוביבור.

לאחר נסיעה ארוכה ברכבת הגענו ללובלין, למחנה "מיידאנק", שם חיכינו בתוך הקרונות כמה שעות. לאחר מכן הרכבת המשיכה בנסיעה (לא היה מקום במחנה) והגענו לתחנה בחלם. בתחנה עמד פולני שכתב את מספרי הקרונות, והוא אמר לנו 'תברחו מהרכבת! שולחים אתכם להשמדה לסוביבור לשריפה'.

משם הרכבת המשיכה בנסיעה עד שנעצרה בתחנה בלילה. לא ראינו כלום בחוץ. בשעה 22:00 שמענו חצוצרה. הבנו שזה מחנה גדול ושהולכים לישון שם. בבוקר הבחנו בשלט "סוביבור" והבנו שהפולני דיבר אמת, אבל היה כבר מאוחר מדי לברוח. חילקו את הרכבת והכניסו אותנו למחנה תוך כדי צעקות "ראוס". במחנה היו הרבה אוזים שהצעקות שלהם נועדו לטשטש את הצעקות של המגורשים למחנה. בכל טרנספורט באו אלפי אנשים.

כשהגענו למחנה הגיע קאפו יהודי לקבוצה והלכנו אחריו. הכניסו אותנו לצריף כ־60 איש. הביאו לנו שמיות וציוד. נתנו לנו אוכל טוב. שמענו שפה במחנה יש תאי גזים ושורפים יהודים.

יצאנו לעבודות בבונקר בו ייצרנו תחמושת. בינתיים בצריף שלנו הקימו החיילים ועד. במחנה עצמו היו בעלי מלאכה: צורפים, חייטים, סנדלרים, שהועמדו לרשות הסגל.

המרד והבריחה מסוביבור

לרנר הגיע למחנה סוביבור בספטמבר 1943, לאחר שכבר התקבלה ההחלטה לחסל את מחנה ההשמדה ולהסב אותו למחנה ריכוז. באותם הימים כמעט שלא הגיעו משלוחים של יהודים למחנה, והאסירים הבינו כי בקרוב יגיע גם תורם להישלח לתאי הגזים. במשך שבועות תכננה המחתרת בסוביבור את המרד. הגעת הטרנספורט של לרנר, שבו הייתה קבוצת חיילים יהודים שבויים מהצבא האדום, ובראשם סשה פצ'רסקי שהיה למנהיג המרד, האיצה את הוצאת התוכנית אל הפועל.

”היו שמועות שהולכים לחסל את המחנה, ולכן החלטנו למרוד כמה שיותר מהר וקבענו את התאריך. סך הכול היינו במחנה שישה שבועות לפני המרד.”

14 באוקטובר, יום המרד: על לרנר בן ה-17 הוטל תפקיד חשוב. הוא שובץ בחוליית החיסול שפעלה בסדנאות שבמחנה 2, ותפקידה היה להתנקש באנשי סגל המחנה שהגיעו אחד אחד כדי למדוד נעליים ומעילים.

השחזנו את הגרזינים בבית המלאכה. קבענו עם שני גרמנים בשעה 16:00 ובשעה 16:05; סך הכול נבחרו על ידי ההנהגה כ-20 איש לחוליית התקיפה. **ראיתי זאת**

כאות כבוד שנבחרתי. עשיתי זאת בחפץ לב. אומנם הייתי רק בן 17 אבל הייתי מפותח.

באותו היום היו סר־הכול 16 גרמנים. השאר היו בחופשה. התוכנית הייתה להרוג את כולם. במחנה היו עוד מאות אוקראינים ששמרו על המחנה. סביב המחנה עמדה גדר חשמלית ומוקשים מסביב. לפני המרד קבענו לנתק את החשמל בגדר ואת הטלפון של המחנה.

עד אז לא הרגתי אפילו זבוב אחד. לא הייתה לנו ברירה אחרת. זה היה או אנחנו או הם. אם לא נפעל ייקחו אותנו לקרמטוריום כמו יתר היהודים. זה היה כבוד גדול שבחרו בי לחולייה שצריכה להרוג את הגרמנים. היה מפחיד מאוד. לא ידעתי אם אעמוד במבחן, אבל המציאות מביאה אדם למצב כזה שאין לו מה להפסיד. אם לא נצליח, מקסימום נמות כמו גברים ולא כצאן לטבח. במחנה לא היינו בני אדם אלא תתי־אדם.

בשעה 13:00 קבענו שנשב בצריף של החייט וניראה כאילו אנחנו עובדים איתו. כשהגרמני יגיע למדוד ניגש אליו מאחורה ונתנפל עליו עם גרזינים. היינו שניים בחולייה.

קבענו שברגע שהקצין ימדוד את המעיל ויסגור את הכפתורים נתקוף אותו מאחור. היינו שניים, אני ועוד חייל רוסי. כמה דקות לפני השעה 16:00 התארגנו וכיסינו את הגרזינים במעילים, ועשינו עצמנו כאילו אנחנו עובדים.

בדיוק בשעה 16:00 הגיע גראצ'וס. בנינו את התוכנית על סמך זה שידענו שהם דייקנים. גראצ'וס נכנס לצריף, הוריד את האקדח, הניח אותו על השולחן והתחיל למדוד את המעיל. גראצ'וס היה גבוה, מעל 1.90, רחב ובריא. כשראיתי אותו חששתי שלא אצליח. הוא היה הרמשהו לא נורמלי.

הגרמנים לא חשדו בדבר. המחנה היה כליכך משומן ועבד, והגרמנים לא תיארו שזה מה שיקרה.

גראצ'וס התכופף ואז נתתי לו מכה בראשו בלי לחשוב, והוא כרע במקום. הכול קרה בכמה שניות בלבד. יחד איתי נתן לו הבחור השני מכה בגרזן. מייד אחר־כך התכוננו לגרמני השני. פינינו את הגופה ושמנו אותה מתחת לשולחן וכיסינו אותה במעילים. היה הרבה דם וניקינו את הרצפה מהר מהר ושמנו שמיכות. רחצנו את עצמנו ושמנו את המעילים כאילו לא היה כלום.

הגרמני השני הגיע ב־16:05. כשנכנס אמר שצריך לסדר ולסייד את הצריף. לפתע היד של ההרוג בלטה החוצה. הוא נעמד ושאל "מה קרה?", ואז הבחור השני היכה אותו בגרזן ואני היכתי אותו והגרזן פגע בשיניים שלו.

הבנו שהכול הולך כמו שצריך. הבנו שאת הנקמה שלנו כבר עשינו גם אם לא נצליח לברוח.

חיכינו עד השעה 17:00. בשעה 17:00 היה בכל יום מסדר. היינו מסתדרים בשורות ואחרי הספירה שיחררו אותנו. בשעה 17:00 פרנצי לא בא. הוא כנראה הרגיש במשהו.

כשלא הגיע החלטנו לא לאבד זמן, ולכעול מהר. צעקנו לשומרים האוקראינים: "הרגנו את כל הגרמנים, אל תירו. בואו תברחו איתנו". אנשים התחילו לרוץ והתחילו לירות עלינו. חלק רצו לכיוון מחסן הנשק, חלק לכיוון הגדר ונפלו על מוקשים.

הוצאנו נשק והתחלנו לברוח ליער מסביב. המרחק היה כמה מאות מטרים. נכנסתי ליער ואז נפלת.

ממורד במחנה לפרטיזן, לוחם וחייל בצבא הרוסי והפולני

לרנר במדי הפרטיזנים

במשך כמה ימים ברח לרנר ממאות חיילים ושוטרים שחיפשו אחר המורדים באזור המחנה. הוא הצטרף למחנה של פרטיזנים יהודים, וזכה לכינוי "אתלטה" בשל כושרו הגופני הגבוה.

ב־22 ביולי 1944 שחרר הצבא האדום את האזור ולרנר הפרטיזן הצטרף לאחת מיחידותיו. בינואר 1945, לאחר שחרור פולין, התגייס

לרנר לצבא הפולני; הוצע לו לצאת לקורס קצינים, אולם הוא החליט לוותר ולעלות לפלשתינה.

לרנר הגיע למחנה העקורים בביירוית' (Bayreuth) שבמזרח גרמניה. שם חי עם עוד חברים וחברות בקומונה, ושם גם מצא את בחירת ליבו. לרנר התחתן עם מניה הולפמן וב־1948 נולדה בתם הראשונה, מינה. ב־5 באפריל 1949 עלו השלושה לארץ במטוס שעליו הועמסו גם משלוחי הנשק מצ'כיה.

לרנר במדי הצבא האדום

יהודה ומניה ביום חתונתם

פקד יהודה לרנר במדי קצין משטרה

בחוות הדעת במבדקים לקראת קורס הקצינים
(28 ביוני 1966) נכתב על לרנר:

אדם רציני בעל ניסיון חיים רב שלימד
אותו להסתדר במצבים קשים מאוד
ובאופן עצמאי להתגבר עליהם.

מורגש שקט פנימי (למרות עברו הקשה
מאוד) וביטחון עצמי. הוא סומך על
עצמו, מגלה אומץ רב ונכונות למאמץ.
אדם חברותי, החושש מהבדידות, קשור
לבני אדם ולמרות עצמאותו תלוי בהם במידה מסוימת.

מסור ואחראי, כנראה דורש הרבה מאחרים, אבל דורש
הרבה גם מעצמו, מוכן לשמש דוגמא אישית לאחרים.

מספר ררגה 9179 רג"ב 568

ה ש מ י - לרנר יהודה

יחידה - מ/מס נג"מ

מ ש ט ר ת - י ש ר א ל

שבועת אמונים

הנני נשבע (ת), ומתחייב (ת) בחן צדקי לשמור אמונים למדינת
ישראל, לחוקתה ולשלטונותיה המוסמכים, לקבל על עצמי ללא תנאי וללא
סיוג עול משענתה של ממשלת ישראל, לציות לכל החקורות והחוראות ה-
נתנות ע"י המפקדים המוסמכים ולחקדיש כל כוחותי ואף לחקריב את חיי
להגנת המולדת וחרות ישראל.

מקום: - מ/מס נג"מ

תאריך: 27.11.57

סם הקצין המסביב: - י.א.נ

חתימת הקצין המסביב: י.א.נ

חתימת הנשבע (ת) חתום וכו' 27.11.57

חתימת הקצין המסביב: י.א.נ

שבועת אמונים ביום הגיוס

לרנר שימש בכמה תפקידים במשטרה, ביניהם שוטר בחטיבת החופים והגבולות; מדריך בבית הספר הארצי; קצין נפת סיור בירושלים ומפקד תחנת רמאללה. בשנת 1976 השתחרר לרנר מהמשטרה עקב מגבלה רפואית.

מאז השחרור מהמחנה שמר לרנר על קשר עם המורדים בסוביבור, לרבות סשה פצ'רסקי מנהיג המרד. בכל שנה היו נפגשים ב־4 באוקטובר, לציון יום המרד.

שורדי סוביבור
במפגש השנתי
סמוך ליום המרד:
עומד מימין
יהודה לרנר,
בשורה למטה
יושב מצד שמאל
יעקב ביסקוביץ

בשנת 1979 ראיין קלוד לנצמן, במאי ומפיק הסרט "שואה", את לרנר בנושא השתתפותו במרד בסוביבור. הסרט, "סוביבור, 14 באוקטובר 1943", המגולל את סיפורו של לרנר במרד, שודר לראשונה בשנת 2001 בצרפת.

לרנר זכה לראות בחייו שישה נכדים וארבעה נינים. בתו מינה בראל מספרת כי המוטו שלו היה: "לעולם לא אעמוד בתור לאוכל". יהודה לרנר נפטר בשנת 2007. יהי זכרו ברוך!

שורד, גיבור, צל"שניק: סיפורו של סמ"ש יעקב ביסקוביץ

יעקב ביסקוביץ נולד ב־17 במרץ 1926 לפנינה (פרל) שר ואריה (לייב) ביסקוביץ בעיר הרוביישוב (Hrubieszów) שבפולין. אח להינדע, שהייתה גדולה ממנו בשנתיים.

הרוביישוב הייתה עיר חסידיית מובהקת והיו בה חצרות חסידיות. בין שתי מלחמות העולם חיו בהרוביישוב כ־7,000 יהודים והיו מחצית מאוכלוסייתה. רובם התפרנסו ממסחר וממלאכה זעירה כמו חייטות וסנדלרות, והיו ביניהם גם בעלי טחנות קמח, בתי דפוס ומפעלים למיניהם. בעיר היו בנק יהודי ואיגודים מקצועיים יהודיים.

במהלך ספטמבר 1939 כבשו הגרמנים את העיר, היא שבה ונכבשה בידי הפולנים ולאחר מכן בידי הסובייטים. הסובייטים נסוגו ממנה ב־3 באוקטובר על־פי הסכם ריבנטרופ־מולוטוב, ואז חזרו אליה הגרמנים. יהודים רבים, בעיקר צעירים, הצטרפו אל הסובייטים בנסיגתם מזרחה. עם כניסתם להרוביישוב החלו הגרמנים לחטוף יהודים לעבודת כפייה ולגזול את רכושם. לאחר זמן מה הטילו

אנשי הגסטפו על היהודים תשלום כופר ורצחו את רב הקהילה
יוחנן טברסקי.

בראשית 1940 הוקם בהרוביישוב גטו ורוכזו בו כ־6,000 יהודים
מהעיר ומהעיירות הסמוכות. כל היהודים בני 12 ומעלה נצטוו
לענוד סרט זרוע לבן שבמרכזו מגן דוד. הגרמנים מינו יודנרט
של 12 חברים; בראש היודנרט עמדו
שמואל ברנד וסגנו יואל רבינוביץ.
על היודנרט הוטל לספק לגרמנים
עובדי כפייה ולשלם כופר לעיתים
מזומנות. היודנרט הקים בגטו מטבח
ציבורי ובית חולים.

הגרמנים הקימו באזור ארבעה מחנות
עבודה, ומדי יום ביומו יצאו לעבוד
בהם מאות יהודים מתושבי הגטו.
ב־13 באוגוסט 1940 שילחו הגרמנים,
בעזרתם של שוטרים פולנים, כ־600
יהודים למחנה עבודה בבלז'ץ.
כמחציתם מתו מרעב וממגפות.
בנובמבר 1941 הובאו להרוביישוב
300 יהודים שגורשו מקרקוב, ובמרס
1942 הובאו אליה עוד מאות יהודים ממיילץ (Mielec). במאי 1942
חיו בגטו הרוביישוב 5,690 יהודים.

בקיץ 1942 הודיעו הגרמנים ליודנרט שבכוונתם לשלח את יהודי
הרוביישוב לעבודה באזור פינסק (Pinsk). ב־1-2 ביוני 1942 ריכזו

יהודי שזקנו נחתך בידי גרמנים בהרוביישוב
(1939-1941)

הגרמנים 3,049 יהודים, ובעזרת שוטרים פולנים גירשו אותם למחנה ההשמדה סוביבור. ארבעים יהודים שניסו להתנגד נורו במקום.

מהגטו למחנה ההשמדה סוביבור

בקיץ 1942, שבוע ימים לאחר חג השבועות, נשלח ביסקוביץ בן 16 למחנה ההשמדה סוביבור, שם שהה מעל לשנה עד ליום המרד. ביסקוביץ מתאר בעדותו את החיים במחנה ההשמדה:²

הנסיעה נמשכה כל הלילה, אבל החזיקו אותנו יום שלם בקרונות. כשנסענו בדרך גם עמדנו קצת. כשהגענו לסוביבור ולא ידענו עדיין זאת נסענו הלך ושוב עד שהגענו לתוך המחנה [...] בחרו את אבי שהיה נגר, אני שהייתי ילד נסחבתי על-ידי אבי. מאותו טרנספורט לקחו 12 איש בערך, שלושה נגרים, שלושה בנאים ועוד כמה אנשים לעבודות אחרות.

ראיתי כי את הנשים שלחו לצד ימין ואת הגברים לצד שמאל. את הנשים ראיתי מובלות על-ידי מכות למחנה 3. שעתיים מאוחר יותר, בערך, היה אותו הדבר עם הגברים.

2 מתוך עדותו של ביסקוביץ בלשכה 06 ובמשפט אייכמן.

מהיום הראשון עבדתי עם כולם. בהתחלה זה היה בבניית המחנה, עשו גדרות תיל, סחבנו ענפים בריצה ממרחק של שלושה קילומטרים בערך. היו 80 איש אשר עבדו כמעט כולם בזה. מהטרנספורטים שהגיעו בחרו 200 איש. וכשהם גמרו, מהטרנספורט השמידו את כולם, לקחו אותם ללזארט, היה זה בית חולים, יער קטן, ושם הרגו אותם בירייה לתוך הבורות.

מחנה 3 היה מחנה שהיו בו רק אנשים מתים. עבדו שם כ־80 איש שנבחרו מהטרנספורט שלי, הם עבדו שם שמונה חודשים בערך. שם לא היה אדם חי חוץ מה־80 אשר עבדו.

אני עבדתי במחנה 1. בו אנחנו ישנו והיו בו בעלי מלאכה, למשל סנדלרייה, נגרייה, חייטים וצורך זהב, ספר, מאפייה, מרפאה, הכול במחנה 1. תיכף לפני השער גרו אנשי ס"ס עם האוקראינים. מחנה 2 היה הדיר חזירים והמקום בו האנשים נכנסו לפני המוות לחצר שהייתה סגורה מארבעה צדדים בלוחות בגובה של שני מטרים.

בעדותו הוא מספר גם על גורלו של אביו:

כשאבי חלה השתדלתי לקחת אותו לעבודה, הייתי סוחב אותו יום יום לעבודה, כשהוא חלה בטיפוס. אז עבדנו בקזינו של האוקראינים, הוא ישב בפניה, ועבדתי גם בשבילו. השתדלתי ככל האפשר אבל הגיע יום אחד

שכבר לא יכולתי לסחוב אותו ובאותו היום באו שני אנשי ס"ס, ווגנר ופרצל, הוציאו אותי מהצריף והובילו אותי ללזארט בלוויית מכות וצעקות, וירו בו בפניי. אני רציתי לרוץ אחרי, אבל הפועלים שעבדו איתי החזיקו בי.

ביסקוביץ מתאר אירוע שנחרת בזיכרונו - בריחת שני אסירים מהמחנה:

זכור לי מקרה שהיה גשם שוטף. ובצריף היו מיטות כמו אצטבאות. מלמעלה חדר גשם, ובנאי אחד שעבדנו יחד שאל אותי אם הוא יכול לבוא אליי ולישון. הוא קיבל רשות ממני. ובאותו הלילה ירד גשם. באותו יום הוא במקרה עבד ועשה שביל במקום שלא היה צריך לעבור דרך מוקשים. והם ברחו הלילה ממני, אחד שיסן מצד ימין ואחד מצד שמאל, ואני נשארתי באמצע.

הנער הצעיר יעקב ביסקוביץ שהה במחנה סוביבור תקופה של כשנה וארבעה חודשים! במחנה המוות תוחלת החיים של היהודים שלא נשלחו מייד להשמדה אלא הופנו לעבודות הייתה פחות מחודשיים. ב־14 באוקטובר 1943 פרץ המרד במחנה, וביסקוביץ לקח בו חלק פעיל.

המרד והבריחה מסוביבור

ההתקוממות החלה בזמן שהגיעו הטרנספורטים מרוסיה. זה היה אחרי שכבר הרגו את 80 האיש במחנה 3, שחפרו מנהרה ורצו לברוח. אז בחרו 20 איש ממחנה 1, מתוך 60 האיש שבחרו לעבוד מהטרנספורט הרוסי.

סשה (פצ'רסקי) ארגן את המרד לאחר שלקחו את 20 האיש למחנה 3, הוא אמר שחייבים לעשות משהו. סשה היה שבוי מלחמה וקצין. הוא התחיל לארגן את החבר'ה שהיו קרובים אליו, כ־20-25 איש, ועשו תוכניות. אבל פחדו מאוד, כיוון שהיו כמה אנשי ס"ס שאם היו מבחינים בתנועה חשודה היו לוקחים אותו ללזארט להרוג אותו. ביום כיפור קיבלנו רשות להתפלל בצריף במחנה 1. התאספו לתוך הצריף כל 600 האנשים שהיינו בסוביבור והתפללנו.

אחרי יום יומיים נודע לי על המרד. אני הייתי צריך לברוח שלושה ימים לפני כן. תכננתי בריחה, אבל כשנודע לי על המרד לארציתילקלקל. החלטתי לחכות למרד. את המרד קבענו ל־14 באוקטובר. נדמה לי שזה היה ביום חמישי, משעה 15:30 עד האפל, שעה 16:00 או 16:15, צריכים לברוח, צריך להרוג כל גרמני שאפשר וצריכים לברוח.

נשק לא היה לנו, מלבד מה שעבדו כמה בנות וכמה ילדים אצל אנשי ס"ס, צחצחו להם נעליים ושטפו רצפות ועוד עבודות שונות אצל האס"אס, הם גנבו

ברגעים האחרונים כמה רימונים, איזה רובה, תת־מקלע
וכמה אקדחים והביאו לתוך המחנה.

במקרה הייתי צריך לתקן את השער הראשי של מחנה 1.
עבדתי עם עוד חבר בשם דוד. 20 איש עמדו מתחת
למחסן הכלים. הוצאנו את כל הכלים מהמחסן, לכל בית
מלאכה הכנסנו שני בחורים עם גרזינים. הגרמנים הזמינו
כל מיני חפצי לוקסוס כדי לשלוח הביתה. האחראי לבית
המלאכה שלח להודיע לס"ס שהסחורה כבר מוכנה. נכנס
הראשון, אונטשטרומפירר נימאן (Niemann) על סוס לבן.
הוא נכנס לנגרייה בצעקה. היה שם בחור צ'יק קטן, תפס
את הסוס והכניס אותו לצריף הישן. הוא היה אז מפקד
המחנה. הרגו אותו שם. ראיתי איש ס"ס נכנס לסנדלרייה
של האוקראינים והרגו גם אותו שם. אחריו נכנס עם
אופניים אחד האוקראינים, וגם אותו הרגו בסנדלרייה.

כך הרגנו 13 גרמנים וכמה אוקראינים, ביחד אולי 18.
ראיתי איך שהגיעו אנשים מהיער. הרגו שניים שבאו
בעגלה ושמו אותם בעגלה. הרגו את הגרמנים בסנדלרייה
של הס"ס. האחרים בינתיים חיכו לאות להתנפל על
מחסן הנשק, ואני הייתי צריך לתת את האות. אבל ברגע
האחרון הגיע באואר עם מכונית המשקאות למחנה 2,
והוא בא לחפש עובדים. הוא לא הבחין באיש, כי כולם
היו עסוקים בתפקידים לפני המרד. זה היה ממש כמה
דקות לפני המרד. הוא הוריד אותי עם דוד במחנה 2,
ששם היה הקזינו, הקופה. הביאו אותנו לשם, ובדרך
כבר יותר ממאה איש עם חבילות, ועוד כמה דקות צריך

לפרוץ המרד. הגענו לשם. הורדנו את הארגז הראשון עם המשקאות לתוך הבניין. ראינו את הקופאי הרמן כשהוא סופר את הכסף ולא ידע שום דבר. היות והיינו מוכנים, היה לי סכין, דקרתי בו, היה שם גם דוד. סגרנו אותו עם הדלת של הקופה. רצנו החוצה לסחוב את הארגז השני. בינתיים כבר שמענו "הורה המרד התחיל!"

יוהאן נימאן (Johann Niemann)
מפקד מחנה טוביבור בזמן המרד

הורה הייתה הסיסמא. המרד התחיל, וכבר נשמעו יריות, הבחור השני דוד ברח לכיוון המרד למחנה 1. באואר שלף את אקדחו, ירה ורץ אחריו. כך התחיל המרד. כולם התחילו לרוץ ונכנסו למחסן הנשק, החזיקו את העמדה ככל שיכלו ואחרי כן ברחו. אני לא הייתי יכול לרוץ בכיוון ההוא (הגדר של המחנה). הייתי מוכרח לרוץ לכיוון מחנה 3 כי הייתי בטוח שאני איהרג. היו כבר יותר מדי יריות בכיוון ההוא משאוכל לרוץ לשם.

נשארתי על יד הלזארט, זאת אומרת בתוך הלזארט, עד אחרי חצות. לאחר שקפצתי מעל לגדר בגובה של שני מטרים דרך החצר, בה התפשטו האנשים לפני תא הגזים, רצתי על יד שני מחסנים גבוהים שבניתי אותם בשביל החבילות. נורו אליי כמה יריות מהשומר שהיה על המגדל במחנה 3. היות והייתה כבר חשכה לא פגע בי כדור. הצלחתי להגיע ללזארט. זה היה יער קטן על יד מחנה נורד (Nord). אחר כך באו הרבה אנשי ס"ס עם אוקראינים והתחילו לרוץ לכיוון שלי, אולם חשבו שאף אחד אינו רץ ועזבו את המקום. רק בלילה התחלתי לחדור דרך גדרי תיל, לקרוע גדרי תיל עם הידיים, עד שהבחנתי בדלת הפתוחה שעל יד המגדל במחנה נורד. השומר לא היה שם במקרה. שם החזיקו חומר נפץ ותחמושת. לבסוף עלה בידי לצאת מהמחנה.

פגשתי את היהודי הראשון אחרי ארבעה חודשים בכפר איוונצ'יה (Ivaninchi). זה היה נחמיה, שהצליח להיכנס למחסן הנשק ולתפוס תת־מקלע ולהחזיק את החזית.

ממורד במחנה לפרטיזן וחייל בצבא הפולני

לאחר שהצליח להימלט מהמחנה הצטרף ביסקוביץ לקבוצת פרטיזנים רוסים שהוצנחו על ידי הצבא האדום באזור הכפר איווניצה:

את נחמיה פגשתי בכפר איווניצה. הוא סיפר לי על המרד [...] נחמיה היה מהטרנספורט מרוסיה, גם הוא היה איש צבא, יותר מבוגר, בגיל העמידה בערך. שנינו נדדנו ביערות עד שפגשנו את סשה פצ'רסקי. פגשתי אותם הם היו שלושה. אחד היה חולה ברגליים. הם לבשו בגדים לבנים מבד שמייצרים בידיים. הם טבעו בבוץ אחרי הבריחה. אחרי־כך התאספנו. כבר היינו חמישה, הלכנו ליערות סקרודניצה. שם פגשנו את הפרטיזנים היהודים בשם "חיאל'ס גרופה", זאת הייתה קבוצה של יהודים שפעלו.

ביסקוביץ וחבריו הפרטיזנים עסקו בחבלה במסילות ברזל, בנייתוק קווי טלפון ובהתנפלויות של "פגע וברח" כנגד הצבא הגרמני. בהמשך הצטרף ביסקוביץ לקבוצת פרטיזנים רוסים שבאו מווסטוק במסגרת הצבא האדום. לאחר ששוחרר המקום על ידי הצבא האדום חזר ביסקוביץ לביתו שבהרוביישוב, אולם איש לא היה שם, והוא החליט לנסוע ללובלין.

בחדש אוקטובר 1944 הצטרף ביסקוביץ לצבא הפולני בלובלין ונשלח לבסיס האימונים בטרונניקי (שהיה מחנה אימונים לשומרים אוקראינים במחנות ההשמדה). עם סיום ההכשרה הצטרף לחיל

יעקב ביסקוביץ בתקופת המלחמה

ההנדסה, והשתתף בקרב נגד הגרמנים ליד העיירה יבלוננה. ביסקוביץ היה בין הראשונים שפרצו לוורשה הכבושה ב-17 בינואר 1945.

ביסקוביץ נשאר בוורשה המשוחררת ועסק בפינוי מוקשים במשך כחודשיים. לאחר מכן הועבר לעיירה פצנוב שם המשיך במשימתו לפירוק המוקשים. ביום 8 במאי 1945, יום כניעת גרמניה הנאצית לבעלות

הברית, ערק ביסקוביץ מהצבא הפולני, עקב ריב על רקע אנטישמי עם חיילים פולנים. הוא נתפס והועמד לדין בבית משפט צבאי בוורשה.

בית המשפט דן את ביסקוביץ למוות באשמת בגידה, אולם לבסוף הוא קיבל חנינה, וריצה כארבעה חודשי מאסר. בתום תקופת המאסר חזר ביסקוביץ לשירות בצבא. בחודש אוקטובר 1945 ערק ביסקוביץ בשנית מהצבא, ולאחר שהגיע ללובלין הצטרף לתנועת בית"ר. בעזרתה חצה את הגבול לאוסטריה, ומשם עבר למחנה הפליטים בפרינוולד שבגרמניה.

בשנת 1947 הפליג באוניית המעפילים "בן הכט" לארץ, אולם לאחר שהאונייה נלכדה על ידי הבריטים הוא גורש למחנה מעבר מס' 66 בקפריסין.

גיוס לצה"ל ולמשטרת ישראל

בשנת 1949 עלה ביסקוביץ לארץ והתגייס לצה"ל למשך כשנתיים. הוא שירת בפיקוד מרכז ובחיל הרפואה בסרפנד (כיום מחנה צריפין) ובבית חולים 5 (כיום תל השומר). לאחר שחרורו התגייס למשטרת ישראל ושירת בה מ-29 באוגוסט 1952 ועד 1 באוגוסט 1974, במגוון תפקידים: שוטר סיור, שוטר מקוף, זקיף בשגרירויות, ליווי עצורים ובמשמר המטה הארצי.

8877 תרמ"ז
 חש"מ ביוסקולופ יצקב יצחק ין ח"יב
 יחידה 5/10

לשטרת לשר א"ל

הנני נשבע(ת) דמתוויב(ת) בתן צדק לטעור אהבים לטובת ישראל, לתוקפת ולשלטונותיה הטורסכיים, ליקבל על עצמי ללא תנאי וללא סייג עול הטענתה של משרת ישראל, לצייית לכל המקורות והתוראות התננת עיי המקודים הטורסכיים ולתקדש כל כוונתי רוף לתקריב את חיי להגנת העולדת ריטרל.

התקום י"ח
 תתיסת הנטבע(ת) יצקב יצחק ין ח"יב

ט"ס תקצין הטביע 24.8.72
 תתיסת תקצין הטביע יצקב יצחק ין ח"יב

הדרגה כ"ח

האזהרת קצין משטרה על צידן

הסירדן אטר טור טרטיע בעברי הטבי על גליון זה, הוזהר על-ידי כי במקרה סימן טרובה טתיכנה מתתיסת למציאת לאת הטאלות הנוכנת בטורס זה, הוא עלול להיות נעכט כפי טטודיר בתוקת הטעטרה, הטאלות האטררות הרקראו לסירדן בנוכחתי, התפתתי כי הוא תבין כל אות טתן וכי טרובתו לכל אות הטאלות נרטה על ידי כפי טכאטרט על ידו וכי הסירדן ותט על התצטרט רנטבע בכני.

ג 27-8-72
 תתיסת תקצין יצקב יצחק ין ח"יב
 סינדי כ"ח

הטכמה לשטרת

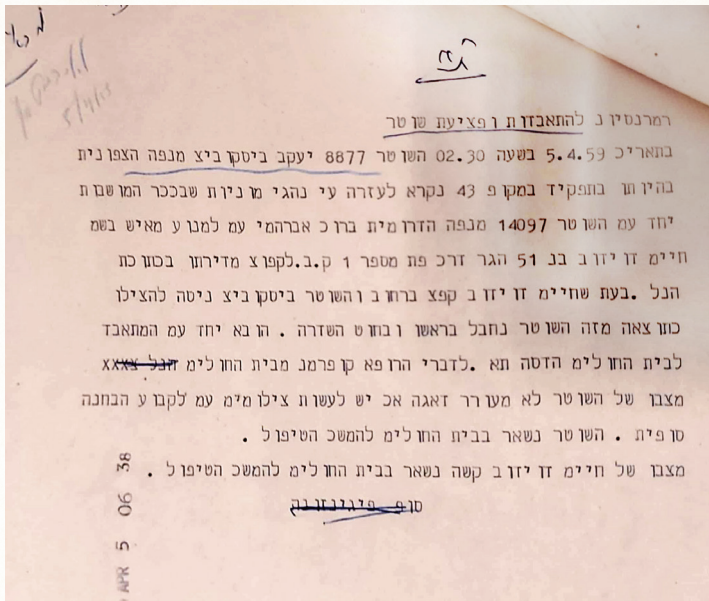
ישראל בתאריך 24.8.72
 ביוסקולופ יצקב יצחק ין ח"יב
 ט"ס על ידי כמתוויט לטרות ונליק על טעבת משרת

הטתק הכללי של הטעטרה .

חתימה על שבועת אמונים למשטרת ישראל ביום הגיוס

צל"ש המפכ"ל

ב-5 באפריל 1959, במהלך משמרת לילה כשוטר מקוף 43', הוזעק ביסקוביץ לאירוע: אדם בשם חיים דוידוב ניסה לקפוץ מחלון ביתו ולהתאבד. ביסקוביץ לא היסס לרגע, ניסה לתפוס את האדם בידיו והצליח להצילו ממוות. ביסקוביץ עצמו נחבל קשות ואושפז בבית החולים למשך כחודש. על מעשה גבורה זה הוענק לביסקוביץ צל"ש המפכ"ל.

צל"ש המפכ"ל שהוענק לביסקוביץ

5 ביוני 1961: עדות במשפט אייכמן

ב־17 במאי 1961, עם תחילתו של משפט אייכמן, נקרא ביסקוביץ למסור את עדותו במשטרת ישראל ב"יחידת המאסף" (שלוחה של

משרת ישראל לשכה 06	מספר שטף: 1655
POLICE D'ISRAEL BUREAU - 6	עמוד 1 מתוך 6 עמודים

השם: יעקב בילסקוביץ, שם האב: אריה, הכתובת: רח' זבולון 30 תל-אביב.
 מקום עבודתו: משרת ישראל, המטה הארצי, נללד בשנת: 1926, מקום הלידה: פולין, המקצוע: שומר, המצב המשפחתי: גרוש, רחוק יהודית.

התאריך: 17.5.61, השעה: 11.15, המקום: מס"ר, מספרו, דרגתו ושמו של החוקר: ע. בלוס, ספקט.

1. בתחילת יוני 1942, נלקחתי עם משפחתי, היינו אבי, אמי, מכאח ואחיותי למחנה סוביבור שהתיירה הרוביטשוב שבסביבת לובלין. עד אז היינו מרוכזים ברובע מידות בעיירה. הרוביטשוב נמצאת במרחק של כ-30 ק"מ מסוביבור אבל הנסיקה נמשכה 24 שעות. ככל קרון היו כ-80 איש. כשהגענו לסוביבור, החלו אנשי ס.ס. ברמנייה וכן אוקראינים לברש האנשים מתוך הקרונות בעקבות "אוסטטייגן פרטולטש יודן" ובמכות רובים ופילות. מי שרצה לקחת חבילה הוכה מיד, אם ילד ככה או זקן לא יכול היה למהר, נזרק לקרונות שנעקו על פסים צרים ושנוקדה להובלת פחם.

2. הובלנו אל מקום הופרדו גברים ונשים, אחרי שהיכינו עם במשך כל הלילה. ההפרדה נערכה תוך צעקות ומכות. היכינו בלי מזון ומים עד שעה 10.00, כשהגיעו מספר אנשי ס.ס. (אשהחברר לי אח"כ) ליהיה זה אובשורטפיטרר שומל, אובשורפיטרר זנבר, אובשורפיטרר פרנצל ועוד), ואוקראינים ששאלו אם יש כאן נגרים. אבי היה במקצועו נגד ויצא עמי ועוד מספר אנשים, ביניהם גם בעלי מקצועות אחרים שהגרמנים הימסרו.

3. קבוצה של כ-12 איש היכינו באמצע המחנה וכעבור שעות מספר שמענו צעקות וירייה שנשתתפו אח"כ, הארנו לעצמנו כי כל השלוח של 2000 איש הוצא להורג. לפנות ערב הוכנסנו לצריף שבו כבר היו יהודים שהגיעו לפנינו (גם בעלי מקצועות שונים) והם סיפרו לנו כי הורגים את היהודים במקום ושרופים אותם. כלילה ראינו את האש בגובה רב מתוך היער והשביירו לנו, כי זה שהרנספורט שלנו שאנשיו נשרפים.

4. כשהתקיימו למקום היו שם בערך כ-80 בעלי מקצוע יהודיים, סנדלרים, נגרים כנאים, טייחים, ספרים, צורפי זהב וכו'. המחלנו לעבוד יחד עם אבי בהקמת צריפים וברדות ולבנות את המחנה. בתחילה עסקנו בהקמת בודי תייל. קבוצה אחת עסקה בגדיעת עצים ביער וקבוצה נוספת היתה מבקשים ענפים אל בין בודי תייל כדי להסחות, ולהסמיר את המקום. את העצים והענפים סחבנו כוחם קילום-טרים וכל 50 מטר עמדו ששני צדדי השביל ס.ס., ואוקראינים עם פילות ורובים. היכו בנו והוציאו אותנו ורבים לא התחזקו מעמד וכשנשל מישרה הוא נלקח לבית-החולים, שנקרא לרש, ושם נורה. המסד היו לוקחים שנים. את זה ששכל ואדם נוסף שיחפר בשבילי את הקבר. לעתים נהרג גם הקברן ולעתים, אם היה לו מלך חדר וסיפר מה שקרה.

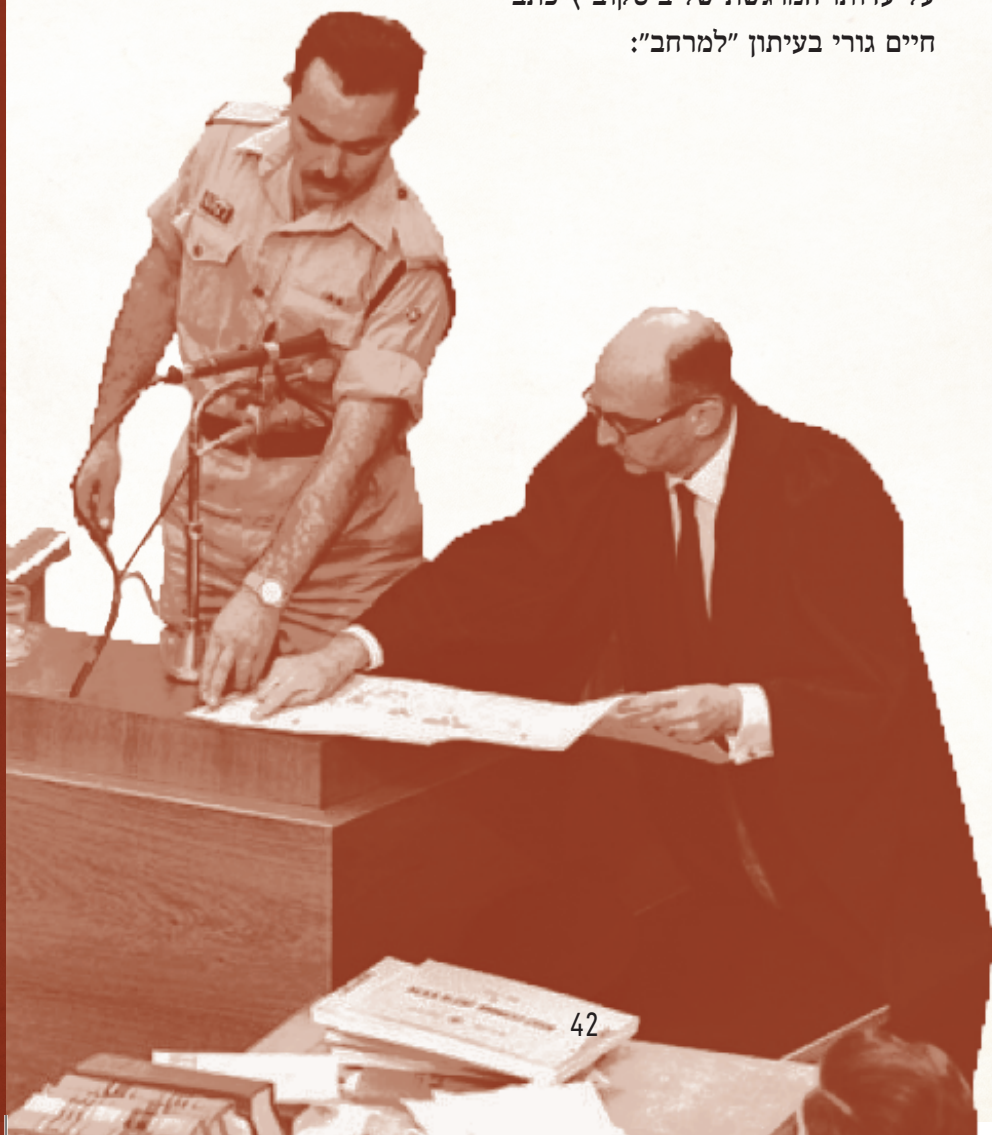
5. הגרמנים והאוקראינים התגוררו מסוד לתחנת הרכבת, מתוך המחנה, אבל בין המחנה שלנו לשלוח הטרדי נדר תייל כפול, כשאמצע שביל, שדרכו היו לוקחים את האנשים להשטחה. במקומה הזאת הייתי דואת את השלוחים שהגיעו, רק במקום זה. כמעט כל 24 שעות הגיעו שלוח יהודים בן 2000 איש. בדרך כלל הגיעו השלוחים כלילה, אחרי תצות.

קטע מתוך עדותו של ביסקוביץ בלשכה 06

לשכה 06 שפעלה במהלך המשפט). לאחר שמסר את עדותו בפני חבריו למשטרה נבחר ביסקוביץ להעיד במשפט.

ביסקוביץ היה אחד מתוך מאה ועשרה עדים שהעידו במשפט אייכמן. ב־5 ביוני 1961 מסר ביסקוביץ את עדותו על תקופת שהייתו במחנה ההשמדה סוביבור ועל השתתפותו במרד.

על עדותו המרגשת של ביסקוביץ כתב חיים גורי בעיתון "למרחב":

חיים גורי מול תא הזכויות 6.5.1961, "למרחב"

שנשארו לו. עכשיו ספר לנו על ההתקוממות בסוביבור אבל בקצרה.

מדוע אנו פוסחים על פרשת חיינו של היתום הזה עד אז? תעינו ואבדנו והגענו אל המרד המופלא הזה. אל הקצין היהודי הסובייטי השבוי סאשה, מארגן ההתקוממות. אל פרשת יום ה-14 באוקטובר 1943 שעות אחה"צ. צריך להרוג כל גרמני שאפשר וצריך לברוח. הכול מאורגן כמו בצבא, כמו בצבא של צללים, מגניבים נשק.

נוימן המפקד נכנס לנגרייה בצעקה ויותר לא יצא ממנה. איש ס.ס. אחד נכנס לסנדלרייה הרגו אותו שם. שניים הרגו בעגלה, הקופאי הרמן מיכאל נמצא בקופה, היה לי סכין, דקרתי בו. בינתיים שמענו "הורה! המרד התחיל! 18 גרמנים מתים, 300 נידונים בודדים.

הוא רוצה להמשיך ולספר וממשיך ושוקע במכושף בזיכרונות.

אב בית הדין: יש הרבה על מה לספר... אתה מבין

חוק הסטטיסטיקה קובע כי יפרוץ מרד בגהינום.

אל דוכן העדים מתקרב שוטר במדים ומצדיע.

- מה שמך המלא?

- יעקב ביסקוביץ, שוטר במטה הארצי 8877.

אילו פגשו צנחני הפלמ"ח מהמחלקה הגרמנית והבלקנית את אלפי הביסקוביץ'ים האלה החזקים, אבל הבריטים לא רצו בכך.

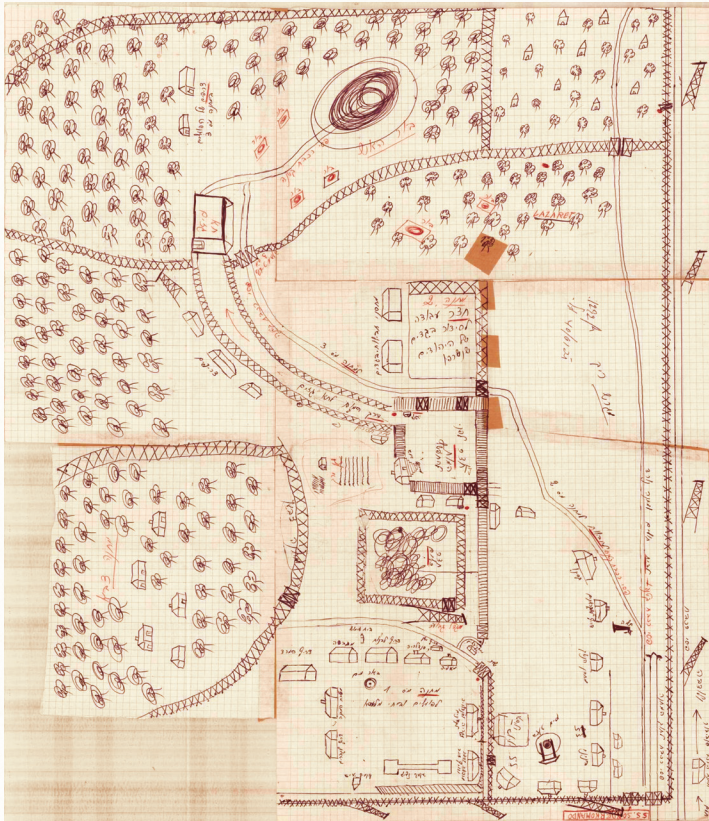
התובע: אחד מהחברים שחיו איתך שעבד בשריפת החפצים הביא לך יום אחד מספר תמונות ידועות?
העד: כן.

התובע: תמונות של מי?

העד: תמונות של משפחתי. הוא היה בן עירי, היה בגילי, היינו חברים מהבית והוא הכיר את התמונות.

התובע: אני אבקש להחזיר לעד את התמונות, זה אחד הזיכרונות

במהלך עדותו המרגשת על מחנה ההשמדה סוביבור, הציג ביסקוביץ מפה של המחנה ששרטט במו ידיו, ובה נעזר במהלך עדותו.

מפת מחנה סוביבור ששרטט ביסקוביץ והוצגה במהלך המשפט

במת נאומים זה היה מקום שאליו היה עולה איש הס"ס בשם הרמן מיכל (Herman Michel) ונאם בפני האנשים שנכנסו לחצר והתפשטו. הוא אמר להם שהם עוברים עכשיו למקלחת, שהם ימסרו את כל רכושם ויקבלו קבלות, וכשיחזרו מהמקלחת יקבלו בחזרה את הדברים. כאן אני ציינתי הייתה קופה, בדיוק לפני המעבר, הנקודה האדומה, לפני השדרה שהובילה לתאי הגזים.

במחנה 2 הביאו את החפצים ועבדו שם 100 איש בחבילות. הם הוציאו את החפצים של האנשים אחרי

שהאנשים הוכנסו לתאי הגזים, הם השאירו את הבגדים שלהם שם ו־100 אנשים אלה היו צריכים להיכנס במהירות ולקחת את הבגדים של האנשים שהוכנסו לתאי הגזים. וכאן היה מחסן שבו הפרידו בין הבגדים ועשו חבילות של מעילים, חולצות, מכנסיים וכדומה לחוד ושלחו לגרמניה.

"בור האש" למטה משמאל היה בור האש שבו נשרפו

הקורבנות אשר הוצאו מתאי הגזים. אחרי כמה דקות נשמעו זמזומים, הרצפה נפתחה והקורבנות נפלו לתוך

תהום והם הועברו ברכבת קטנה לתוך בור, שם עבדו
80 האיש של מחנה 3 והם שרפו אותם. האש שהייתה
בסוביבור הייתה גבוהה ונראתה ממרחק, בלי להגזים,
של 20 קילומטרים.

אחד החברים שלי, שהיה בן גילי מעירי, הביא לי תמונות
של משפחתי. הוא הכיר את התמונות כששרף את
הניירות באש, והוא הביא לי אותן.

(מתוך עדותו במשפט אייכמן 5 ליוני 1961).

תמונות משפחתו
של ביסקוביץ

גיבור

יעקב ביסקוביץ היה לוחם וגיבור אמיתי לאורך כל חייו. ביסקוביץ שהה במחנה סוביבור מעל לשנה וארבעה חודשים! והיה שם משלבי הקמתו ביוני 1942 ועד הכריחה הנועזת ב־14 לאוקטובר 1943. מעטים הם האנשים, אם בכלל, ששהו במחנה השמדה תקופה ארוכה שכזו.

בזמן המרד בהיותו בן 16 בלבד נאלץ לחסל בסכין איש ס"ס. לאחר הכריחה לחם בקבוצת פרטיזנים ביער, ומשם התגייס לצבא פולין שם שירת בחיל ההנדסה ועסק בעיקר בפינוי מוקשים.

ביסקוביץ, ששרד את מחנה המוות סוביבור, כמעט מצא את מותו דווקא בצבא הפולני, כאשר נדון למוות באשמת עריקה. ברם גם הפעם שפר מזלו והוא זכה לחנינה.

לאחר דרך ייסורים, שכללה מעצר במחנה העקורים בקפריסין, זכה ביסקוביץ לעלות לארץ ולהתגייס לצה"ל בשנת 1949. בשנת 1952 התגייס ביסקוביץ למשטרת ישראל ושירת בתחילה בתור שוטר סיור רגלי וכזקיף בשגרירויות. בשנת 1959 הציל אדם מהתאבדות וכתוצאה מכך נחבל בגופו. על גבורתו הוענק לו צל"ש המפק"ל.

בין השנים 1965-1983 נקרא ביסקוביץ לגרמניה להעיד חמש פעמים כנגד פושעי מלחמה נאצים. בין היתר העיד כנגד קארל פרנצל (Frenzel), קצין אס־אס שהיה אחראי על העובדים במחנות ההשמדה והרג כמו ידיו יהודים רבים, ביניהם את אביו של יעקב.

לאחר שמילא שורה של תפקידים בשטח פרש ביסקוביץ בשנת
1974 משורות המשטרה. יעקב ביסקוביץ נפטר בשנת 2002, והותיר
אחריו שני בנים: אריה ויחיאל. הוא לא זכה להכרה ולהוקרה מלאה
על גבורתו ועל מעשיו בחייו.

יהי זכרו ברוך!

